

Op de Tweede Wereldoorlog volgde geen Derde Wereldoorlog, maar wel een Koude Oorlog. Nu ook die achter ons ligt, zou je kunnen zeggen dat we in de Vierde Wereldoorlog zitten. Hij stelt westerse militairen voor nieuwe en zeer complexe vraagstukken. En de uitkomst is ongewis.

Militaire oplossingen bestaan niet meer

Kees Homan

Na het einde van de Koude Oorlog en het succesvolle, door de Verenigde Naties gelegitimeerde gewapende optreden tegen Irak in 1991 waren de verwachtingen hooggespannen over de rol die deze mondiale organisatie op het gebied van de internationale vrede en veiligheid

zou spelen. De toenmalige president Bush sprak zelfs over een nieuwe wereldorde en volgens politicoloog Francis Fukuyama had het liberalisme gezegevierd en was daarmee 'het einde van de geschiedenis' aangebroken. Westerse landen gingen met forse aanslagen op de defensiebudgetten al spoedig over tot het incasseren van het vredesdividend. De uitspraak van Frederik de Grote dat

diplomatie zonder wapens als een symfonieorkest zonder violen is, leek niet langer op te gaan.

De ervaringen met de VN-operaties in het begin van de jaren negentig in voormalig Joegoslavië en Somalië maakten binnen korte tijd een einde aan de ontstane euforie. De Verenigde Naties probeerden het klassieke *peacekeeping*-concept toe te passen op conflicten waar de facto geen sprake was van een duurzame wapenstilstand of vredesregeling.

Uiteindelijk konden de gewelddadigheden op de Balkan alleen met de inzet van een robuuste militaire macht beëindigd worden. De inzet van militaire middelen was een aantal jaren later ook noodzakelijk om de grootschalige schendingen van de mensenrechten in Kosovo een halt toe te roepen. Toch zijn sommige problemen in Bosnië en Kosovo nog steeds niet opgelost.

Hoe dan ook, terwijl tijdens de Koude Oorlog een passief gebruik van militaire macht door middel van afschrikking een tegenstander ervan moest weerhouden ongewenst gedrag te gaan vertonen, staat sindsdien een actief gebruik van het militaire instrument voorop om bij de andere partij juist een door ons gewenst gedrag te bewerkstelligen. Met andere woorden: militaire macht is een actief instrument van buitenlands beleid geworden.

VIER DIMENSIES

De vraag in hoeverre de inzet van militaire macht succesvol kan zijn, is moeilijk eenduidig te beantwoorden. Hier geldt de bekende mantra dat elke oorlog 'context-specifiek' is. Zo merkte de Amerikaanse Vietnamveteraan kolonel Harry Summers bij een bezoek aan Vietnam tegenover een Noord-Vietnamese kolonel op: 'Je weet dat je ons nooit op het slagveld hebt verslagen.' De Noord-Vietnamese kolonel dacht even na en antwoordde: 'Dat mag zo zijn, maar het is ook irrelevant.'

De Britse militair historicus Michael Howard onderscheidt in de oorlog-

voering dan ook vier dimensies: een operationele, een logistieke, een sociale en een technologische. De operationele dimensie bestaat al eeuwen en betreft de militaire vaardigheden van de veldheer, die vroeger doorslaggevend waren voor de overwinning op het slagveld. De logistieke dimensie dateert uit de negentiende eeuw, toen de aanleg van spoorwegen het mogelijk maakte militairen en materieel over grote afstand te verplaatsen. Nationalisme, democratisering en de industriële revolutie voegden de sociale en technologische dimensies aan de oorlogvoering toe.

Howard betoogt dat in een succesvolle strategie alle vier dimensies een plaats moeten krijgen. Maar afhankelijk van de omstandigheden en de aard van het conflict zullen één of meer dimensies doorslaggevend zijn voor de uitkomst ervan. Zo waren de Duitsers in het begin van de Tweede Wereldoorlog operationeel superieur aan de geallieerden, maar gaf uiteindelijk de logistieke dimensie aan geallieerde zijde de doorslag. In de Vietnamoorlog daarentegen

was vooral de sociale dimensie bepalend voor de aftocht van de Amerikaanse troepen, namelijk de afbrokkelende steun onder de Amerikaanse bevolking. Bij de invasie van Irak in 2003 was de militair-technologische dimensie van grote invloed op het snelle verloop en einde van de oorlog. Maar sindsdien speelt technologie bij de stabiliseringoperaties in dit land een minder belangrijke rol en ligt ook hier het zwaartepunt op de sociale dimensie: het winnen van de *hearts and minds* van de bevolking. Eenzelfde verloop van gebeurtenissen zien we in Afghanistan.

COMPLEX TERREIN

Hoewel de klassieke interstatelijke oorlog niet geheel tot het verleden gaat behoren, zal het belang ervan door andere strijdwijzen worden overschaduwd. Het meest opvallend voor de nabije toekomst is dat de zogenoemde Clausewitziaanse oorlog vaak in zijn tegendeel verkeert. Oorlog is niet altijd meer gemakkelijk herkenbaar als 'een daad van geweld teneinde de tegenstander onze wil op te leggen', oftewel een rationeel vervolg van politieke activiteiten in combinatie met andere middelen.

De Britse generaal b.d. Rupert Smith stelt dat oorlogen ook niet meer op het slagveld plaatsvinden, maar tussen de mensen: *war amongst the people*. Oorlogen kennen volgens Smith tegenwoordig ook geen absolute, 'harde' doelstellingen meer. Ze zijn gericht op vage concepten als humanitaire interventie en *regime change*. In plaats van een conflict definitief te kunnen beslissen, worden strijdkrachten ingezet om een situatie te scheppen waarbinnen een definitieve oplossing voor het conflict moet worden gevonden. Anders gezegd: een militaire overwinning valt niet te behalen. Zo is in Afghanistan naast een *military surge* een *civil surge* onontbeerlijk. *War amongst the people* vindt voornamelijk plaats in het intrastatelijk conflict. Zo waren in 2008 alle zestien conflicten in de wereld waarin meer dan duizend

doden vielen intrastatelijk. In deze conflicten opereren strijdkrachten tegenwoordig veelal in 'complex terrein', bestaande uit drie samenhangende componenten: *physical*, *human* en *informational*. Voorbeelden van complex fysiek terrein zijn stedelijke gebieden, kustregio's, jungles en bergen. Strijdkrachten kunnen hier zonder waarschuwing in *close combat*-situaties verwickeld raken. In complex menselijk terrein wonen talrijke bevolkingsgroepen naast elkaar.

Voorbeelden hiervan zijn verschillende etnolinguïstische groepen, politieke facties, stammen of clans, religieuze sektes en ideologische bewegingen. Voor militaire eenheden die in dit terrein opereren is het erg moeilijk om onderscheid te maken tussen deze bevolkingsgroepen. Dit vereist gedegen kennis van de plaatselijke cultuur en talen. Van een complex informatieterrein is sprake wanneer er netwerken voor communicatie, data of informatie – inclusief de nieuwsmidia – aanwezig zijn. Een strijdmacht die in een dergelijke omgeving opereert, zal niet in staat zijn de informatiestromen onder controle te krijgen. In stedelijke gebieden gebruiken de meeste partijen in het conflict dezelfde telefoon- en satellietfaciliteiten en verkrijgen ze tactische informatie via de nieuwsmidia.

DE STAD ALS SLAGVELD

Binnen de context van het complexe terrein zal vooral het militair optreden in stedelijke gebieden aan belang gaan winnen. Zo woonde in 2007 voor het eerst meer dan 50 procent van de wereldbevolking in stedelijke gebieden. In 2035 zal dit aandeel waarschijnlijk zijn gestegen tot 60 procent. De toekomst van de oorlogvoering ligt volgens de Amerikaanse militaire deskundige Ralph Peters dan ook voor een belangrijk deel in straten, riolen, kantoorgebouwen en industriële complexen, en in de opeenhopingen van huizen, hutten en tenten die de verpauperde steden van onze wereld vormen.

De traditionele krijgsman dreigt het veld te gaan ruimen voor de zogenoemde Nokia-warrior

Urban warfighting wordt zo het post-moderne equivalent van guerrilla-oorlogvoering in jungles en bergen. Gevechten in steden zijn waarschijnlijk de moeilijkste vorm van oorlogvoering. Een stad biedt de opponent immers legio mogelijkheden voor het uitvoeren van asymmetrische operaties. Bovendien moet de militair vaak snel van wijze van optreden kunnen wisselen. In het ene deel van de stad verleent hij militaire assistentie, in een ander deel moet hij een *peacekeeping*-actie uitvoeren, terwijl hij op weer een andere locatie in een gevecht verwickeld kan raken. Krijgsmachten moeten nieuwe concepten en tactieken ontwikkelen en militairen moeten flexibel genoeg zijn om al deze taken uit te voeren. Oorlog, gewapende strijd, confrontaties en conflicten vereisen in de toekomst dan ook een andere manier van denken. Het is niet langer een kwestie van vechten of opbouwen, noch van militair of humanitair ingrijpen. Het ingewikkelde is dat het allemaal tegelijkertijd dient plaats te vinden, en bovendien in een vreemd land. De vraag is of westerse landen het uithoudingsvermogen hebben om daar te presteren.

NOKIA-KRIJGERS

Bij de westerse manier van oorlog voeren stelt men veel vertrouwen in informatie-dominantie en precisiebombardementen vanuit de lucht en vanaf zee. Gevechten op de grond worden zoveel mogelijk vermeden. Maar de afhankelijkheid van technologie in de oorlogvoering bergt het gevaar van eenzijdigheid in zich. Bij de strijd tegen tegenstanders die zich in complex terrein zoals bergen, de jungle of een stedelijke omgeving ophouden, ontbreekt veelal een militair zwaartepunt dat kan worden aangevallen. Het

blijkt moeizaam hierop een militair antwoord te formuleren. Technologisch overwicht maakt op zulke tegenstanders dan ook weinig indruk.

De moderne technologie is het meest effectief in traditionele oorlogen tegen tegenstanders met reguliere strijdkrachten. Daarom was de Amerikaanse veldtocht in Irak in 2003 eenvoudig te winnen. Maar als westerse militairen zich te veel afhankelijk maken van technologie beperken zij hun mogelijkheden. Na hun succesvolle invasie in Irak raakten de Amerikanen in een wrede guerrillaoorlog verwickeld. Dat is vriend noch – potentiële – vijand ontgaan.

Ook de mogelijkheden van de computer lijken in militaire ogen vaak oneindig. De Wet van Moore stelt dat het aantal transistors op een computerchip door de technologische ontwikkelingen elke twee jaar verdubbelt. De traditionele krijgsman dreigt hierdoor voor een belangrijk deel het veld te gaan ruimen voor de zogenoemde Nokia-warrior. Deze digitale revolutie pretendeert de vele onzekerheden die de oorlogvoering kenmerken vrijwel tot nul te reduceren. Maar Von Clausewitz schreef reeds: 'Alles is zeer simpel in de oorlog, maar

het simpele is moeilijk. Deze moeilijkheden hopen zich op en veroorzaken een frictie waarvan iemand die de oorlog zelf niet heeft meegemaakt zich geen juiste voorstelling kan maken.’

De mogelijke oorzaken van frictie zijn talrijk: weersomstandigheden, terrein, stress, vermoeidheid, toeval, geluk, misverstanden en onverwachte gedragingen van de tegenstander. Kenmerkend voor technologie is dat zij voornamelijk onder vrijwel frictieloze omstandigheden werkt. En technologie is zelf op haar beurt weer gevoelig voor de frictie van een elektriciteitsstoring.

Ondanks alle geavanceerde technologie die de Amerikaanse krijgsmacht de afgelopen jaren heeft ingevoerd, is de situatie in Afghanistan alleen maar verslechterd. In plaats van Nokia-krijgers die in een gigantisch computerspel opereren, zijn hier militairen nodig die *social work with guns* verrichten om de gunst van de bevolking te winnen. In de plannen van generaal Stanley McChrystal voor Afghanistan komen dan ook ook geen verwijzingen meer naar ‘snelheid’ en ‘precisie’ voor. Afwezig is elke suggestie dat technologie de uitkomst van dit conflict kan bepalen.

TUSSENOPLOSSINGEN

Zoals reeds eerder is opgemerkt is de vraag of oorlog succesvol kan zijn niet eenduidig te beantwoorden. Zo waren van de vele operaties die de VN na de Koude Oorlog in burgeroorlogen uitvoerden er tien zeer complex van aard. Toen ze in 2005 voltooid waren, werd een evaluatie van succes en falen mogelijk. Het bij velen op het netvlies staande beeld dat VN-operaties niet effectief zijn, wordt grotendeels weerlegd door de feiten. Tegenover niet-geslaagde VN-operaties in Somalië, Rwanda, Bosnië en in mindere mate Angola staan zes zeer succesvolle operaties, namelijk Namibië, El Salvador, Mozambique, Oost-Slavonië, Kroatië en Oost-Timor. Uit onderzoek van civiele en militaire defensiedeskundigen blijkt in ieder

geval wat de twee voornaamste succesfactoren voor stabilisatieoperaties zijn: een duidelijke doelstelling en een goed samenspel tussen militaire en niet-militaire instrumenten. De kern van de noodzaak van een duidelijke en realistische doelstelling is dat van tevoren beslist wordt wat met de militaire operatie bereikt moet worden, en daarmee ook wat het – inhoudelijke – punt is waarop de militaire operatie kan worden beëindigd. Een goed samenspel tussen militaire en niet-militaire instrumenten is van belang omdat militaire oplossingen niet bestaan. Er bestaat slechts een militaire dimensie binnen het palet aan maatregelen dat kan worden ingezet om een probleem op te lossen.

De historicus H.L. Wesseling heeft gezegd dat niet alle oorlogen iets oplossen en vele oorlogen niets oplossen: ‘Geen enkele oorlog levert een definitieve oplossing voor alle problemen van de wereld. Het enige dat oorlogen kunnen doen, is het brengen van een tijdelijke en soms een definitieve oplossing voor een beperkt probleem. Dat lijkt weinig. Wie aan de Tweede Wereldoorlog terugdenkt, beseft echter dat het niet niks is.’ ■

